

γικὰ ὀρθὸ τὰ διάφορα ἀναγνωστικὰ βιβλία, νὰ περιλαμβάνουν κείμενα ἀπὸ τὸ ἄμεσο περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ. Πρέπει δὲ νὰ ἔχουμε πάντοτε στὸ νοῦ μας ὅτι τὰ παιδιὰ αὐτῆς τῆς ἡλικίας ἀρέσκονται στὴν ἀρχὴ σὲ ἱστορίες πουλιῶν καὶ ζώων ποὺ μιλοῦν καὶ ἀργότερα σὲ εὐκόλες, σύντομες καὶ ἀπλές ἱστορίες, στὴν ἀρχὴ πραγματικὲς καὶ βαθμηδὸν φανταστικὲς. Λίγο ἀργότερα τὰ παιδιὰ αὐτῆς τῆς ἡλικίας ἐνδιαφέρονται γιὰ ἀπλᾶ — ρυθμικὰ ποιήματα, γιὰ μύθους καθὼς καὶ γιὰ παράξενα καὶ ἀλλόκοτα πράγματα.

Στὴν ἡλικία αὐτὴ ἡ περιέργεια τοῦ παιδιοῦ εἶναι μία ἀπὸ τίς μεγαλύτερες πηγές γιὰ παρώθηση καὶ ὁ δάσκαλος μπορεῖ νὰ τὴν ἐκμεταλεუτῆ γιὰ νὰ ἐπεκτείνῃ περισσότερο τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ παιδιοῦ.

Παρ' ὅτι δὲ τὰ παιδιὰ ἔχουν ἐλάχιστη ἰδέα τοῦ χρόνου — μὲ τὴν ἱστορικὴ ἔννοια — καὶ τῆς ἀπόστασης, ἐν τούτοις ἡ περιέργειά των τὰ ὀδηγεῖ στὸ νὰ διαβάσουν περιπέτειες παιδιῶν σὲ ἀπομακρυσμένο χρόνο καὶ τόπο.

III) Κοινωνικὴ ἐξέλιξις: Ἀπὸ τὸν ἕκτο ὡς τὸν ὄγδοο χρόνο, ἓνα παιδί, ποὺ ἐξελίσσεται μὲ κανονικὸ ρυθμὸ, ἀρχίζει σιγὰ—σιγὰ νὰ ἐγκαταλείπῃ τίς ἀτομικὲς ἀσχολίες καὶ ἀσχολεῖται περισσότερο μὲ ἀσχολίες στὶς ὁποῖες παίρνουν μέρος περισσότερα ἀπὸ ἓνα ἄτομα. Τώρα ζητᾷ ἀναγνώριση ἀπὸ τὴν ὁμάδα. Τὸ ἀτομικὸ παιγνίδι δίνει τὴ θέση τοῦ στὸ ὁμαδικό, ποὺ συνεπάγεται συναγωνισμὸ καὶ ὀργάνωση. Ἡ μίμησις τῶν ἄλλων καὶ εἰδικὰ τῶν μεγάλων ἀρχίζει νὰ ἀντικαθίσταται καὶ τὴ θέση τῆς παίρνει ἡ ἄμιλλα καὶ ὁ συναγωνισμὸς. Ἐνα μέρος τῆς φιλονικίας καὶ τῆς ἐπιμονῆς, ποὺ παρατηρεῖται στὴ χρονικὴ αὐτὴ περίοδο, — καὶ ποὺ πολλὲς φορές ἀνησυχεῖ σοβαρὰ τοὺς μεγάλους, — δὲν ἔχει ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ φανερώσῃ τὴν προσπάθεια, ποὺ καταβάλλει τὸ παιδί νὰ κερδίσῃ κύρος καὶ ὑπόληψη ἀπὸ τὴν ὁμάδα.

Στὴ γλῶσσα τοῦ χρησιμοποιεῖ μικρὲς προτάσεις καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου, ἡ ὁμιλία τοῦ ἔχει τὸν τύπο μονόλογου, ἀλλὰ ἀργότερα ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται ἡ ἰκανότητα συμμετοχῆς σὲ συζητήσεις, μὲ ὁμήλικες στὴν ἀρχή, καὶ μὲ μεγαλύτερους ἀργότερα. Πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς περιόδου, ἀρχίζει ἡ διαφοροποίηση τῶν παιγνιδιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν ἀνάμεσα στ' ἀγόρια καὶ στὰ κορίτσια.

Εἶναι κατὰ συνέπειαν φυσικὸ τὰ κοινωνικὰ χαρακτηριστικὰ σ' αὐτὴ τὴν περίοδο ἐξέλιξης τοῦ παιδιοῦ, νὰ ἐπηρεάζουν τὰ σχέδια καὶ τὴ διδασκαλία ἐνὸς σχολικοῦ προγράμματος. Στὴν ἀρχὴ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ἐργασίας τοῦ δασκάλου πρέπει ἀπαραίτητα νὰ δίνῃ ἔμφαση καὶ νὰ παρωτρύνῃ τὰ παιδιὰ νὰ μετέχουν σὲ ὁμάδες.

Ἐνας ἀσυστηματοποίητος κύκλος παιδιῶν στὸν ὁποῖο ἓνα παιδί διαβάσει καὶ ἡ ὁμάδα τὸ ἀκούει, μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τὴ λειτουργία τῆς κοινωνικοποίησης τοῦ παιδιοῦ.

Πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς περίπου ἔχουμε τὴν ἐμφάνιση ἀντιθέτων ἐνδιαφερόντων στὸ περιεχόμενον τῆς ἀνάγνωσις μεταξὺ ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν. Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι ἐνήμερος πάνω σ' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψη του στὶς συστάσεις γιὰ τὰ βιβλία, ποὺ θὰ

χρησιμοποιή τὸ παιδί στις ἐλεύθερες ὥρες του. Μεγάλη προσοχή πρέπει νὰ δοθῆ κυρίως πρὸς τὸ τέλος τῆς τρίτης τάξης γιατί οἱ ἰδέες καὶ ἡ γλῶσσα ἐνὸς βιβλίου εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπηρεάσουν ἄμεσα τὴ γλῶσσα καὶ τὶς ἰδέες μερικῶν παιδιῶν.

Ἡ περίοδος, λοιπὸν τῆς πρώτης σχολικῆς ἡλικίας, δηλ. τῶν 6—8 ἐτῶν, εἶναι μία ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες γιὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ καὶ πιθανὸν ἢ πιὸ σπουδαία γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν ἀναγνωστικῶν του ἱκανοτήτων. Στὴ γενικὴ του ἀνάπτυξη τὸ παιδί θρῖσκεται σὲ μιὰ μεταβατικὴ περίοδο.

Ἀφήνει τὶς ἀσυστηματοποίητες μουϊκὲς κινήσεις καὶ δεξιότητες καὶ μπαίνει σὲ πιὸ συστηματικὲς καὶ συντονισμένες. Τὴ σπιτικὴ ἀσφάλεια τὴν διαδέχεται ὁ ὁμαδικὸς συναγωνισμὸς, τὰ ἀτομικὰ ἐνδιαφέροντα δίνουν τὴ θέση τῶν στὰ ἐνδιαφέροντα τῆς ὁμάδας, ἐνῶ τὴ σημαντικὴ γλωσσικὴ εὐκολία, πού εἶχε στὸ δικό του κόσμον, μὲ χωρὶς θεμελιωμένη πείρα, τὴ διαδέχεται ἡ γλῶσσα, πού πρέπει τώρα νὰ στηρίζεται σὲ θαθεῖα ριζωμένη ἐμπειρία. Ὅλα αὐτὰ εἶναι σπουδαῖες φάσεις στὴν ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ καὶ πάνω σ' αὐτὰ τὸ παιδί θέτει τὸ θεμέλιο γιὰ ὄλες τὶς μετέπειτα δεξιότητες, συνήθειες καὶ κλίσεις του.

3. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΤΩΝ 9—11 ΕΤΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Ἡ φυσικὴ ἐξέλιξη: Ὁ ρυθμὸς τῆς ἐξέλιξης τοῦ παιδιοῦ στὴν περίοδο τῶν 8—11 ἐτῶν, εἶναι συνήθως μιὰ συνέχεια τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐξέλιξης τῆς προηγούμενης περιόδου. Σὲ γενικὲς γραμμὲς, τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια σ' αὐτὴ τὴ χρονικὴ περίοδο θρῖσκονται σὲ κατάσταση εὐρωστίας καὶ ζωτικότητας. Εἶναι ἀεικίνητα καὶ σὲ πολλές περιπτώσεις ἀρνοῦνται ἀκόμα καὶ τὸ φαγητό των ἀρκεῖ νὰ ἐξοικονομήσουν χρόνον γιὰ παιγνίδι ἢ ἄλλες κινητικὲς ἐνέργειες. Ὑπάρχει συνήθως μιὰ ταχυτάτη ἀνάπτυξη τῆς ἱκανότητας γιὰ λεπτὲς μουϊκὲς ἐνέργειες καὶ τὰ διακρίνει μεγάλη ἀντοχὴ στὴν κούραση. Εἶναι πρόθυμα νὰ ἀναλάβουν κάθε εἶδους θελήματα τῶν μεγάλων ἀρκεῖ αὐτὸ νὰ περιέχη μέσα τὸ στοιχεῖο τῆς κινητικότητας καὶ τοῦ χειρισμοῦ.

Στὸ τέλος αὐτῆς τῆς περιόδου ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς κοριτσιῶν δοκιμάζει τὴν ἐμφάνιση τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Ὅλα αὐτὰ ἔχουν μεγάλη ψυχολογικὴ καὶ φυσικὴ ἀξία γιὰ τὰ παιδιά. Ἡ ἱκανότητα ν' ἀντέχουν στὴν κούραση σημαίνει ὅτι τὰ παιδιά αὐτῆς τῆς ἡλικίας μποροῦν νὰ διαβάσουν γιὰ περισσότερο χρονικὸ διάστημα καὶ μὲ μεγαλύτερη δεξιότητα ἀπ' ὅτι ἦταν ἱκανὰ νὰ διαβάσουν σὲ προηγούμενη περίοδος. Αὐτὴ πάλι ἡ ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν καλὴ του ὑγεία καὶ τὴ ζωτικότητα, πού τὸ διακρίνει, ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι, στὴν περίοδο αὐτὴ, τὸ παιδί ἀν' ἔχη στὴ διάθεσή του ἀφθονο καὶ κατάλληλο ἀναγνωστικὸ ὑλικό, εἶναι σὲ θέση νὰ διαβάσῃ πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅτι τὸ σχολικὸ πρόγραμμα προβλέπει. Γι' αὐτὸ σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἐπιβάλλεται νὰ ὑπάρχη πλούσια παιδικὴ βιβλιοθήκη, σπὸ σπίτι καὶ σπὸ σχολεῖο, μὲ κατάλληλα βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες ἔτσι, ὥστε τὸ παιδί τὶς ὠ-

ρες, που έχει στη διάθεσή του να τις περ-
νά διαβάζοντας και πλουτίζοντας πολύπλευρα τις γνώσεις
του.

II) Πνευματική εξέλιξη: Η χρονική περίοδος των
9—11 ετών είναι περίοδος στην οποία τα παιδιά διαφοροποιούν τα έν-
διαφέροντά των, κάνουν διάκριση μεταξύ εργασίας και παιχνιδιού,
δείχνουν — πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου — προτίμηση σὲ κάποια ειδικό-
τητα και παρουσιάζονται μὲ περισσότερο ὄριμη διανοητική ικανότητα.
Τὸ λεξιλόγιόν των ἀναπτύσσεται γρήγορα και ἀρχίζουν νὰ ὀργανών-
νουν τὴ μνήμη των, ὄχι τόσο στὸ νὰ ξαναθυμούνται παλαιὰ γεγονότα
και γνώσεις, ὅσο στὸ νὰ βρίσκουν τρόπους, συστήματα και ὁδηγούς
στὴν προσπάθειά των νὰ ξαναθυμηθοῦν.

Αὐξάνεται ἡ ικανότητά των στὸ νὰ διακρίνουν ὁμοιότητες και δια-
φορές και στὸ νὰ βρίσκουν αἰτιώδεις σχέσεις. Εἶναι σὲ θέση, μὲ θάση
τῆ συγκεκριμένη ἐμπειρία, νὰ κάνουν ἀπλές γενικεύσεις και γιὰ νὰ κά-
νουν κάποια κρίση, θὰ ἐξετάσουν ἓνα περιορισμένο ἀριθμὸ δεδομένων.

Ἡ διαφοροποίηση τῶν ἐνδιαφερόντων γίνεται μὲ θάση ὄχι μόνον τὸ
ἄτομο, ἀλλὰ και τὸ φύλο. Ἔτσι βλέπουμε τὰ ἀγόρια νὰ διαβάζουν
περισσότερα περιοδικὰ και ἔφημερίδες και νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ ἱστο-
ρίες, πὸ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ φανταστικὸ και μυθικὸ και περιέ-
χουν τὸ ἐπικὸ στοιχεῖο (Μικρὸς ἦρως — Μικρὸς Σερίφης — Γκιαοῦρ
Ταρζάν κλπ.), ἐνῶ τὰ κορίτσια ἀρέσκονται στὸ νὰ διαβάζουν ἱστορίες
τοῦ σπιτιοῦ και τοῦ σχολείου γραμμένες σὲ συνέχειες ἢ αὐτοτελεῖς.
Στὴν ἡλικία αὐτὴ βρίσκομε τὰ ἀγόρια νὰ διαβάζουν περισσότερο ἐπι-
στημονικά ἢ βιογραφικά ἀναγνώσματα, ἀλλὰ τὰ κορίτσια μὲ τὴν
ἐννοια τοῦ χρόνου, διαβάζουν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἀγόρια.

Τὸ σπουδαιότερο ὅμως εἶναι ὅτι τὰ παιδιά, στὴν ἡλικία αὐτὴ, ἀρ-
χίζουν νὰ διαβάζουν γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀτομικῶν των ἐνδια-
φερόντων και σὲ μεμονωμένες περιπτώσεις μπορεῖ νὰ διαβάσουν γιὰ
νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν περιέργειά των. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίοδος στὴν ὁ-
ποία ὁ δάσκαλος θὰ βρῆ τὴν εὐκαιρία νὰ ὑποδείξη
στὰ παιδιά πῶς νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ διάφορα
ρα βιβλία, τὰ λεξικά και τὶς ἐγκυκλοπαί-
δειες τονίζοντας ταυτόχρονα σ' αὐτὰ και τὶς μεγάλες ὠφέλειες πὸ
θὰ προκύψουν γιὰ τὸν ἑαυτό των και τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴ χρήση αὐτῶν
τῶν πολυτίμων μορφωτικῶν μέσων. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ δάσκαλος
μπορεῖ πολὺ καλά νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἀ-
νάγνωσάν μέσο, πὸ θὰ βοηθήσῃ τὸ μα-
θητὴ ν' ἀποκτήσῃ ἀφθονὴ ἔμμεση ἐμπειρία,
πὸ εἶναι «ἀποθηκευμένη» σὲ σελίδες τῶν βιβλίων.

III) Κοινωνική εξέλιξη: Οἱ κοινωνικὲς ἀλλαγές στὴν
ἡλικία τῶν 9—11 ετών εἶναι πιὸ σημαντικὲς ἀπὸ τὶς φυσικὲς. Πολλὰ
παιδιά τῆς ἡλικίας αὐτῆς ἀφήνουν τὶς ἀτομικὲς ἀσχολίες και ἐνέργειες
και προτιμοῦν νὰ ἐνεργοῦν μαζί μ' ἓνα καλὸ φίλο ἢ μὲ μιὰ ὁμάδα παι-
διῶν τῆς αὐτῆς ἡλικίας. Πολλὰ παιδιά, ἀγόρια ἢ κορίτσια, ἀρχίζουν
νὰ ὀργανώνουν «παρέες» ἀπαρτιζόμενες ἀπὸ παιδιά τοῦ ἴδιου φύλου.
Ἡ ὁμάδα τῶν ἀγοριῶν συγκεντρώνεται συνήθως γύρω ἀπὸ κάποιο
παιδί, πὸ παίζει τὸ ρόλο τοῦ ἀρχηγοῦ. Πρέπει νὰ προστεθῆ ὅτι τὰ ἀ-
γόρια ἀποφεύγουν νὰ πάρουν μέρος σὲ ἐνέργειες, πὸ μετέχουν κορί-
τσια.

Οί οργανωμένες αυτές παιδικές ομάδες ασκούν στα μέλη των μεγαλύτερη επίδραση στις ενέργειες, στις φιλοδοξίες και στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού απ' ότι ασκεί το σπίτι.

Η επίδραση της ομάδος επηρεάζει, όπως είναι φυσικό, και τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα των διαφόρων μελών της ομάδας. Το παιδί θα διαβάσει ένα βιβλίο απλώς και μόνο γιατί του το συνέστησε ένα παιδί της ομάδας του ή θα το αποφύγει γιατί η ομάδα, με τα δικά της κριτήρια, το κατέταξε στην κατηγορία των «άκαταλλήλων» και «σαχλών».

Ο καλός δάσκαλος στο σημείο αυτό θα εργασθῆ για να δημιουργήσει στα παιδιά καλές αναγνωστικές αρχές και πρό παντός θα φροντίσει να καλλιεργήσει στα παιδιά την ικανότητα να ξεχωρίζουν το καλό από το θλαβερό βιβλίο ή ανάγνωσμα. Για τα παιδιά της ηλικίας αυτής, αυτός ο διαχωρισμός είναι πολύ δύσκολος, πλην όμως η κατευθυντήρια γραμμή μπορεί να δοθῆ απ' το δάσκαλο και, χρόνο με το χρόνο, το παιδί θα είναι σε θέση να κάνει το διαχωρισμό και την επιλογή μόνο του. Ένας καλός τρόπος συστάσεως βιβλίων στα παιδιά μέσω της ομάδας, είναι να υποδείξει ο δάσκαλος σε ένα—δύο παιδιά, που διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο στην ομάδα, τα βιβλία, που αυτός κρίνει ως χρήσιμα και εποικοδομητικά και κείνα με τη σειρά των θα μπορέσουν να υποκινήσουν και τ' άλλα παιδιά στην κατεύθυνση αυτή. Σ' αυτό θα βοηθήσει πολύ η ύπαρξη πολλών βιβλίων του αυτού είδους στη μαθητική βιβλιοθήκη της τάξης.

Σε γενικές γραμμές η περίοδος των 9—11 ετών είναι περίοδος σταθερής προόδου στη ψυχοσωματική εξέλιξη του παιδιού και επιφέρει σπουδαίες αλλαγές στις πνευματικές και κοινωνικές του ενέργειες. Η ομάδα ασκεί σημαντική επίδραση στο άτομο, αλλά ταυτόχρονα και ιδίως προς το τέλος της περιόδου, αρχίζουν να εμφανίζονται και τα ατομικά ενδιαφέροντα. Τα αγόρια και τα κορίτσια αρχίζουν να αναπτύσσουν χωριστά αναγνωστικά ενδιαφέροντα και αυτό επιβάλλει την ύπαρξη ποικίλου αναγνωστικού υλικού προσιτού σε κάθε παιδί.

Ο δάσκαλος μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτή την περίοδο για την επέκταση της εμπειρίας του παιδιού, για την ανάπτυξη καλών συνηθειών στην ανάγνωση και στις άλλες αυτού έκδηλώσεις κι ακόμα να το ενθαρρύνει για δημιουργικές εργασίες. Με τη μέθοδο της ομαδικής συνεργασίας θα δώσει στο παιδί την ευκαιρία να αναπτύξει τον προφορικό λόγο και να πλουτίσει περισσότερο τις γλωσσικές τέχνες. Με την έννοια αυτή η περίοδος των 9—11 ετών είναι η καλύτερη στη ζωή του παιδιού για ανάγνωση.

Μερικές έρευνες, που έγιναν στον τομέα αυτό απέδειξαν ότι, το παιδί γύρω στην ηλικία των 11—12 ετών διαβάσει περισσότερο απ' οποιαδήποτε άλλη περίοδο της ζωής του. Κι' αυτό γιατί σ' αυτή την περίοδο έχει στη διάθεσή του τόσο χρόνο όσο δεν θα ἔχη ποτέ άλλοτε από τα μέσα της εφηβικής του ηλικίας μέχρι τα γεράματά του.

4. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΤΩΝ 12—14 ΕΤΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Η περίοδος του παιδιού των 12—14 ετών θεωρείται ως η αρχή της βαθμίδας της εξέλιξης που είναι γνωστή ως εφηβική ηλικία. Για την εξέλιξη του παιδιού στη βαθμίδα αυτή είναι πιο πολλά γνωστά απ'

ὅτι στὴ βαθμίδα τῶν 9—11 ἐτῶν. Ἡ ἐμφάνιση τῆς ἡθῆς, ποὺ σημειώνει τὴν πρώτη βαθμίδα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἔχει προκαλέσει ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἐρευνητῶν τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ἡ μελέτη τῆς ἐφηβικῆς περιόδου ἄρχισε ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ τὸ 1904 ἠλθεστὴ δημοσιότητα ἡ ἐργασία τοῦ Ἀμερικανοῦ ψυχολόγου Stanley Hall «Adolescence» (Ἐφηβεία). Ἀπὸ τότε πολλές ἐρευνες ἔχουν ἀποκαλύψει πολλὰ σπουδαῖα πράγματα γιὰ τὴν προεφηβικὴ ἡλικία καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐκθέσῃ κανεὶς μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξέλιξης τοῦ παιδιοῦ σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία, τὰ ὁποῖα ἔχουν στενὴ σχέση μετὰ τὸ ἀναγνωστικὸ πρόγραμμα, χωρὶς νὰ θεωρῆται μ' αὐτὸ ὅτι τὰ προβλήματα τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας θρῖσκουν πλήρη ἐξάντληση.

1) **Φυσικὴ ἐξέλιξις:** Ἀντίθετα ἀπὸ τὴν προηγούμενη περίοδο, ἡ ἡλικία τῶν 12—14 χαρακτηρίζεται ἀπὸ πολλές φυσικὲς μεταβολές.

Ἀνατομικὲς καὶ φυσιολογικὲς μεταβολές ἐπέρχονται σὲ διάφορα μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ με ἀποτέλεσμα νὰ ἐπηρεάζουν τόσο τὶς κινητικὲς δεξιότητες τοῦ παιδιοῦ ὅσο καὶ τὴν ὅλη ὀργάνωσι τῶν φυσικῶν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ. Ἡ ὠρίμανση τῶν σεξουαλικῶν ὀργάνων καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἄλλων σχετικῶν με αὐτὰ χαρακτηριστικῶν εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος γιὰ τὸ ἄτομο ποὺ ἀφορᾷ. Πολλοὶ εἰδικοί χαρακτηρίζουν τὴν περίοδο αὐτὴ σὰν περίοδο διαφοροποίησης τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀτόμου. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῆ ὅτι:

1) Τὰ διάφορα ἄτομα ὠριμάζουν σὲ διάφορο χρόνο καὶ

2) Τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος κάθε ἀτόμου ὠριμάζουν σὲ διαφορὲς ἀναλογίες. Ἐνα ποὺ θεωρεῖται σὰν σταθερὸ χαρακτηριστικὸ σ' αὐτὴ τὴν περίοδο εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ κορίτσια κανονικὰ εἰσέρχονται στὴν ἡθῆ ἓνα ὡς δύο χρόνια νωρίτερα ἀπὸ τ' ἀγόρια. (1)

Τὸ θάρος τῶν κοριτσιῶν συνήθως αὐξάνεται γρήγορα ἀπὸ τὸ ἐνδέκατο ὡς τὸ δέκατο τρίτο χρόνο, ἐνῶ τῶν ἀγοριῶν αὐξάνεται γρήγορα ἀπὸ τὸ 13ο ὡς τὸ 15ο χρόνο.

Ὅπως πρὶν πάνω ἀνέφερα, τὸ παιδί τῶν 11—12 ἐτῶν εἶναι εὖρωστο καὶ ζωηρὸ καὶ μπορεῖ νὰ διαβάσῃ ἀρκετὰ. Πολλὰ ἀγόρια 12—13 ἐτῶν δὲν ἔχουν ἀκόμη εἰσέλθει στὴν ἐφηβικὴ ἡλικία καὶ διατηροῦν τὰ ἐνδιαφέροντά των στὶς φυσικὲς ἐνέργειες, στὶς συντροφίες καὶ στὶς συλλογές κυρίως κωμικῶν βιβλίων. Διαβάζουν βιβλία με μυστήριον καὶ περιπέτειες κυρίως σὲ συνέχειες. Πολλὰ κορίτσια, ὅμως αὐτῆς τῆς περιόδου, ἔχουν εἰσέλθει ἤδη στὴν ἐφηβεία καὶ εἶναι πρὶν ὠριμα στὰ ἐνδιαφέροντά των. Αὐτὰ συνεχίζουν νὰ διαβάζουν περισσότερο ἀπὸ τ' ἀγόρια καὶ διαβάζουν κυρίως νουβέλες, ἐρωτικὲς ἱστορίες, γυναικεῖα καὶ ἄλλα περιοδικά, ποὺ ἀπευθύνονται σὲ ἀναγνωστικὸ κοινὸ μεγαλύτερης ἡλικίας. Αὐτὰ τὰ ἀναγνωστικὰ ἐνδιαφέροντα τῶν παιδιῶν ἀνταναντακτοῦν τὶς ἀλλαγές στὸ κοινωνικὸ καὶ φυσικὸ τομέα καὶ ἔχουν μεγάλη ἀξία γιὰ τὸ δάσκαλον, ποὺ συμβουλεύει καὶ καθοδηγεῖ τοὺς ἐφήβους στὴν ἀνάγνωσι.

II) **Πνευματικὴ ἐξέλιξις:** Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς συμφωνοῦν ὅτι ὁ ρυθμὸς τῆς πνευματικῆς ἐξέλιξης τοῦ παιδιοῦ

1. Gates A., Jersild A., Mocounel T., Challmanr., Educa-ional Psychology, σελίς 55—56. New York 1958.

έλαττώνεται ελάχιστα από την ηλικία τῶν ὀχτώ ἐτῶν ἕως αὐτῆ τῶν 15 ἢ 16 ἐτῶν.

Οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ γονεῖς μποροῦν νὰ προσδοκοῦν μεγαλύτερη διανοητικὴ ἀπόδοση στὴν ἀνάγνωση, στὴ λύση προβλημάτων καὶ σὲ ἄλλες δημιουργικὲς ἐνέργειες. Ὁ Frank Freeman σὲ μιὰ ἔρευνα ποὺ ἔκανε σὲ διάφορα παιδιὰ αὐτῆς τῆς ἡλικίας σὲ χρονικὴ περίοδο δέκα ἐτῶν κατέδειξε ὅτι: «Οἱ ἀτομικὲς διαφορὲς σὲ σχέση μὲ τὸ ρυθμὸ καὶ τὸν τύπο τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως παρουσιάζουν σημαντικὲς ποικιλίες» (1).

Ἡ προεφηβικὴ ἡλικία χαρακτηρίζεται ὡς ἡ ἡλικία στὴν ὁποία τὸ παιδί διψᾷ γιὰ πληροφορίες καὶ κατὰ συνέπειαν δείχνει μεγάλη προτίμηση σὲ βιβλία εἰδικῶν γνώσεων, σὲ λεξικά καὶ σὲ ἐγκυκλοπαίδειες. Στὴν περίοδο τῶν 12-14 αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει, κυρίως ὅμως στ' ἀγόρια. Στὴν ἡλικία αὐτὴ οἱ ἱκανότητες νὰ γενικεύουν καὶ νὰ σκέπτονται, πάνω σὲ προσωπικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα, βελτιώνονται σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν γενικὴ διανοητικὴ καὶ γλωσσικὴ ἐξέλιξη. Ἡ ἱκανότητα γιὰ ἀπομνημόνευση αὐξάνεται καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἱκανότητα γιὰ ὀργάνωση καὶ ταξινόμηση τῶν γνώσεων. Τέλος, καὶ παρ' ὅτι εἶναι δύσκολο νὰ μετρηθῆ, βελτίωση φαίνεται νὰ παρουσιάζει καὶ ἡ δύναμη τῆς φαντασίας.

Ὅλη αὐτὴ ἡ γενικὴ διανοητικὴ ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ σημαίνει ὅτι ὁ δάσκαλος μπορεῖ ν' ἀρχίσῃ νὰ δώσῃ μεγαλύτερη βαρύτητα στὴν ἀνάγνωση σὰν μέσον μάθησης. Χωρὶς νὰ περιορίσῃ τὴ συγκεκριμένη καὶ ἀμέση τοῦ παιδιοῦ ἐμπειρία, ὁ δάσκαλος μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ ἀναγνωστικὰ κείμενα, ποὺ ζητοῦν ὀργάνωση καὶ γενίκευση. Στὸ στάδιο αὐτό, ἐπὶ παραδείγματι, μπορεῖ νὰ διευρύνῃ τὸν κύκλο ἔρευνας σχέσεις μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ κοινωνιῶν, στὴν ἔννοια τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου κ.ο.κ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς προεφηβικῆς ἡλικίας καὶ ἰδίως τὰ λιγότερα ὄριμα, θὰ κυριαρχοῦν πολὺ ἀκόμα ἀπὸ προσωπικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ θὰ δείχνουν προτίμηση σὲ μυθιστορήματα συγγραφέων, ποὺ γνωρίζουν ἢ ποὺ ταιριάζουν στὸν τύπο, ποὺ ἔχουν κάποια κλίση.

Ὁ δάσκαλος, ὅμως, θὰ βρῆ τὴν εὐκαιρία νὰ τὰ παρωθήσῃ γιὰ περισσότερο ἀνεπτυγμένα ἀναγνωστικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ θὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἀνάγνωση σὰν ὄργανο γιὰ τὴ διεύρυνση τοῦ πνεύματος κατανόησης τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ συγχρόνου κόσμου.

III) Κοινωνικὴ ἐξέλιξη: Ἡ ἐπίδραση τῆς «παρέας» στὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν τῆς ἡλικίας τῶν 10-11 ἐτῶν συνεχίζεται καὶ στὴν περίοδο τῆς πρώτης ἐφηβικῆς περιόδου. Κατὰ τὴν διάρκειά αὐτῶν τῶν ἐτῶν τὸ ἀτομὸ καθίσταται βαθμηδὸν ἐνήμερο τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ βλέπει τὸν ἑαυτόν του στὸν κόσμον τῶν συμπαικῶν του. Ὅπως λέγει ὁ G.D. Stoddard «Τὸ βασικώτερο κίνητρο τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας εἶναι νὰ γίνῃ μέλος τῆς συντροφιάς τῶν ὁμηλίκων τοῦ ἀμφοτέρων τῶν φύλων» (1)

Τὰ πιὸ παραδεχτὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀγοριῶν τῆς ἡλικίας τῶν 11-12 ἐτῶν εἶναι: ἡ ἀμιλλα στὰ συναγωνιστικὰ παιγνίδια, ἡ ἐτοιμότητα νὰ παίρνουν μέρος σὲ τυχαῖα συμβάντα, ἡ ἔλλειψη μεγάλης προσοχῆς

1. Frank Freeman : Mental tests, Κεφ. XII, Houghton 1939.

1. G.D. Stoddard : «On Adolescence», Forty - Third Year Book. Μέρος 1, σελίς 350. Chicago 1944.

σέ ζητήματα τάξης και καθαριότητας και μια ώρισμένη όρμητικότητα και επίθετικότητα τόσο κατά τó χρόνο του παιγνιδιού όσο και κατά την ώρα, που βρίσκονται στην αίθουσα διδασκαλίας.

Σ' αυτή την ηλικία τὰ κορίτσια παρουσιάζονται διαφορετικά. Αποδοκιμάζουν τή θορυβώδη συμπεριφορά, φροντίζουν νά είναι γοητευτικά, συμπεριφέρονται φιλικά και ένθουσιαστικά, είναι χαριτωμένα και καθαρά και άρέσκονται στο καλό και λεπτό χιούμορ.

Κατά την διάρκεια της περιόδου των 11—14 ή ακόμα και των 15 έτων, οί αξίες των κοριτσιών αλλάζουν σημαντικά, ενώ των αγοριών παραμένουν μάλλον πιο σταθερές. Τὰ κορίτσια φροντίζουν περισσότερο για τή δημιουργία κοινωνικών σχέσεων με παιδιά του αντίθετου φύλου, συνήθως μέσα σε φιλικό κύκλο προσώπων, ενώ τ' αγόρια ασχολούνται ακόμη με σωματικές δεξιότητες και άλλες τολμηρές ενέργειες.

Άσχολίες, που απαιτούν προσοχή, θεωρούνται από τ' αγόρια παιδικές και αποφεύγονται, ενώ προς τó τέλος της περιόδου αρχίζουν νά εκδηλώνονται ροπές κοινωνικού χαρακτήρα, που στα κορίτσια έκαναν τήν εμφάνισή των ένα ή δύο χρόνια ένωρίτερα.

Αυτές οί αλλαγές στις διάφορες κοινωνικές αξίες και ενέργειες της πρώτης έφηβικής ηλικίας, έχουν επίδραση στο άναγνωστικό πρόγραμμα, αν και ή επίδραση αυτή μπορεί, σε μερικές περιπτώσεις, νά είναι άρνητική. Η αύξανόμενη σπουδαιότητα των όμαδικών ενεργειών του χορού, των έκδρομών, των διαφόρων σπόρ και των άλλων συναφών θεαματικών εκδηλώσεων, σημαίνει ότι:

Τὰ παιδιά της ηλικίας των 13—15 έχουν λιγότερο χρόνο για άτομικές ασχολίες και κατά συνέπεια λιγότερο χρόνο για άνάγνωση. Μερικά άτομα της όμάδας, ειδικά τὰ μικρότερα αγόρια, θά επιδείξουν ειδικά ένδιαφέροντα και κλίσεις με μεγαλύτερο ένθουσιασμό και συγκέντρωση. Αυτό μπορεί νά απαιτη άνάγνωση ύψηλου επιπέδου από πλευράς δυνατότητας και δυσκολιών. Γενικά, όμως, τὰ άναγνωστικά ένδιαφέροντα αρχίζουν νά λιγοστεύουν στην περίοδο αυτή, δίνοντας τή θέση των σε ενέργειες και ένδιαφέροντα με πλατύτερο κοινωνικό περιεχόμενο.

Παρά ταύτα, αυτή ή περίοδος δέν πρέπει νά θεωρηται σαν άρνητική από τους δασκάλους και τους γονείς. Παρ' ότι δέ ή επίδραση των μεγάλων έχει ύποστη σημαντική μείωση σε σχέση με τήν επίδραση της όμάδας, οί μεγάλοι μπορούν ακόμα νά καθοδηγήσουν τή νεότητα στην έκλογή των καταλλήλων λογοτεχνικών έργων, διότι οί μεγάλες διανοητικές ικανότητες και ή συναισθηματική εύαισθησία αυτής της περιόδου καθιστά δυνατή τήν παροχή αισθητικής έμπειρίας, ή όποία στα προηγούμενα χρόνια μόνον από έλάχιστα παιδιά θά είχε δεόντως έκτιμηθί. Τὰ παιδιά της πρώτης έφηβικής ηλικίας έχουν κάποιο ρωμαντισμό και εύαισθησία στο ωραίο, πράγμα τó όποιο θαρύνει στην έκτίμηση και αξιολόγηση των συλλογών των λογοτεχνικών άναγνωσμάτων. Αυτή ή έκτίμηση και ή αξιολόγηση μπορεί νά ενισχυθί με άλλες όμαδικές άναγνωστικές ενέργειες, όπως δραματοποίηση, όμιλίες κ.τ.τ.

Η ποσότητα της άνάγνωσης στο δεύτερο ήμισυ της προεφηβικής ηλικίας μπορεί νά είναι μικρή, αλλά ή ποιότητα είναι άνώτερη και ή

επίδραση που άσκει στο συναίσθημα και στην κοινωνική εξέλιξη πολύ σημαντική.

Ή συμβολή της ανάγνωσης στη συναισθηματική και κοινωνική ζωή του παιδιού της πρώτης εφηβικής ηλικίας μπορεί να συντελέσει άναμφίβολα και στην διαμόρφωση της όλης προσωπικότητας του παιδιού. Τα παιδιά της ηλικίας αυτής, δια μέσου της λογοτεχνίας και των σχετικών με αυτή έργων, θα αναπτύξουν κάπως το «γνώθι σ' αυτόν», θα αποκτήσουν σχετική ανεξαρτησία και θα ενισχύσουν το αίσθημα της ασφάλειας. Τα δειλά ή τα πολύ τολμηρά παιδιά μπορούν να βρουν τη θέση των μέσα σε μια συνεργαζόμενη ομάδα παιδιών της ίδιας ηλικίας, άρκει προς το σκοπό αυτό να γίνη σ' αυτά ή σύσταση των καταλλήλων βιβλίων.

Τέλος πρέπει να έχωμε ύπ' όψη μας ότι: Τα παιδιά της προεφηβικής ηλικίας δέν δέχονται έκθιασμούς και πιέσεις. Ή λύση των προβλημάτων, που τά άπασχολεί, άπαιτεί ειδική μεταχείρηση και πρό παντός συχνή καθοδήγηση από το δάσκαλο και κάθε άλλο πρόσωπο, που μπορεί να παίξη συμβουλευτικό ρόλο.

Κάθε άπόπειρα των μεγάλων να επιβάλλουν στους νέους τις άποψεις των με τη βία και τον έξαναγκασμό θα έχη πιθανόν έντελώς αντίθετα άποτελέσματα άπ' αυτά που προσδοκούμε, θα όδηγήση — άνάλογα με τό χαρακτήρα του παιδιού — σε καταστάσεις όργης, μελαγχολίας ή και άπομόνωσης και γενικά θα έχη δυσάρεστες συναισθηματικές επιπτώσεις στην τελική διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας αυτού.

5. Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Ή σύντομη αυτή εξέταση των διαφόρων βαθμίδων της εξέλιξης των παιδιών της ηλικίας 6—14 έτων σε σχέση με την άνάγνωση και τις συναφείς με αυτήν ένέργειες, μάς όδηγεί άκόμα και στα άκόλουθα γενικά συμπεράσματα:

1) Ή ηλικία των 6—14 έτων είναι ή σπουδαιότερη στη γενική διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Είναι ή περίοδος κατά την όποια, τόσο ή συστηματική και έπιμελημένη άγωγή του σχολείου και του σπιτιού, όσο και ή άσυστηματοποίηση και τυχαία όλων των άλλων έξωτερικών παραγόντων, με την επίδραση που άσκούν στο παιδί, θέτουν τις βάσεις για τη μελλοντική εξέλιξη αυτού.

2) Ή άνάγνωση, σαν μέσο άγωγής, παίζει σπουδαίο ρόλο στη μόρφωση και στη διαγωγή του παιδιού. Το ποσόν και το ποιόν του άναγνωστικού ύλικού, που το παιδί διαβάζει, καθώς επίσης και ό χρόνος που άφιερώνει το παιδί στην άνάγνωση, άποτελούν βασικά κριτήρια για την πρόοδο, που σημείωσε και σημειώνει το παιδί.

3) Στην περίοδο των 11—14 έτων, ή ομάδα στην όποια παίρνει μέρος το παιδί, άσκει τη μεγαλύτερη επίδραση σε σχέση με όλους τους άλλους μορφωτικούς παράγοντες, όχι μόνο στη διαγωγή αλλά και στα άναγνωστικά ένδιαφέροντα του παιδιού. Γι' αυτό πρέπει να δίδεται μεγάλη προσοχή στην έπιλογή των προσώπων, που το παιδί εκλέγει για την συναναστροφή του. Οί δάσκαλοι και οί γονείς των παιδιών πρέπει να παρακολουθούν άγρυπνα τις συναναστροφές των παιδιών

και να ελέγχουν, κατά το δυνατό, τις λογοτεχνικές προτιμήσεις των και:

4) Παρά το γεγονός ότι η επίδραση της οικογενείας, σαν μορφωτικού παράγοντος, με την μεγάλη αύξηση των διαφόρων ομαδικών μέσων επικοινωνίας, έχει ύποστη αρκετή μείωση, εν τούτοις δεν παύουμε να πιστεύουμε στη σπουδαιότητα του Παιδαγωγικού της έργου.

Γι' αυτό επιβάλλεται όπως οι ενέργειες, ή συμπεριφορά, οι υποδείξεις και οι συστάσεις των μεγάλων προς τα παιδιά καθώς επίσης και οι εκ μέρους γονέων και δασκάλων κρίσεις πάνω σε έργα και πράξεις νέων, γίνονται με μεθοδικότητα και σύστημα, ώστε να επιδρούν εποικοδομητικά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας των, γεμάτων από πνευματικές ανησυχίες, νέων της εποχής μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. CROW and CROW : Educational Psychology. New York, 1954.
2. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ Ν. : Ψυχολογία του παιδός. 'Αθήναι 1955.
3. GANSR. STENDLER C. ALMY M. : Teaching Young Ghildren. New York 1952.
4. GATES A. JERSILD A., MAC-CONNEL T. CHALIMAN R. : Educational Psychology. New York. 1958.
5. GESSEL A., ILG FR. : The Child from five te ten : London, 1946.
6. GESSEL A., ILG. FR. AMES : Youth, the Years from ten to Sixteen. Londou 1956.
7. HARRIS A. J. : How to Ingcrease Reading Ability. New York, 1956.
8. HOLLINGWORTH L. S. : The Psychology of the Adolescent. New York 1947.
9. HURLOCK E. B. : Child Development. New York, 1956.
10. ISAACS S. : Intellectual Growth in Young Children : London, 1950.
11. LEWIN M. M. : Language in School : London, 1942.
12. MCCIM M. : Guiding Growth in Reading, New York 1955.
13. ROBBINS F. G : Educational Sociology : New York, 1954.
14. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Γ. : Ψυχολογία του Παιδός. 'Αθήναι, 1935.
15. TINKER M. A. : Teaching Elementary Reading. New York 1952.

ΟΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΕΛΠΙΝΙΚΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

Γιατί είναι σκεπτικό και μελαγχολικό αυτό το παιδάκι;
Γιατί δέν γέλα και χαίρεται σάν τ' άλλα παιδιά τῆς τάξης του;
Γιατί μένει αδιάφορο στη σχολική ζωή;

Οί ἐρωτήσεις αὐτές ἀπασχολοῦν κάθε δάσκαλο πού συναντᾶ παρόμοια περίπτωση στοῦ σχολεῖο του. Πρέπει ν' ἀνακαλύψη πού βρίσκεται ἡ αἰτία και πῶς θά μετακινηθῆ.

Εἶναι βεβαιωμένο ὅτι τὸ παιδί δέν ἔρχεται μόνο του στοῦ σχολεῖο. Φέρει μαζί του τὰ γεγονότα τῆς οἰκογενείας πού τοῦ προκάλεσαν χαρὰ λύπη κ.λ.π. Ἡ ἀρρώστεια τῆς μητέρας, ἡ οἰκονομική δυσχέρεια τοῦ πατέρα, οἱ διενέξεις τῶν γονέων και ἄλλα πολλά ἀπασχολοῦν τὸ μυαλό του και τὸ κρατοῦν μακριὰ ἀπὸ τίς σχολικὲς δραστηριότητες. Δέν τὸ ἀφήνουν νὰ χαρῆ ὅπως τὰ ἄλλα παιδιά τῆς τάξης του. Πολλά πράγματα τῆς οἰκογενείας ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸ διαφέρον τοῦ παιδιοῦ για τὸ σχολεῖο, τὸν ἐνθουσιασμόν του γι' αὐτὸ και τὰ αἰσθήματά του για τὸν ἑαυτόν του, τὸ δάσκαλό του και τὰ ἄλλα παιδιά.

Ὁ δάσκαλος θά ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὅτι τὸ ψυχολογικὸν κλίμα τῆς οἰκογενείας ἐπιδρᾷ στη σχολικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζη, ἐὰν εἶναι δυνατόν, τὰ ψυχολογικά και ἄλλα προβλήματα πού συναντᾷ στοῦ σπίτι.

Ἐπίσης ἡ οἰκογένεια πρέπει νὰ γνωρίζη ὅτι τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σχολεῖο δέν ἐπιστρέφει μόνο του. Φέρει μαζί του τίς ἐντυπώσεις τοῦ σχολεῖο (δάσκαλου, συμμαθητῶν, μαθημάτων κ.λ.π.). Τὸ ψυχολογικὸν κλίμα τοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος ἐπηρεάζει τὴν οἰκογενειακὴν του ζωὴν.

Και θά συμβοῦν αὐτὰ ὅταν ὑπάρχουν φιλικὲς σχέσεις γονέων — δασκάλων.

Οἱ σχέσεις αὐτὲς στηρίζονται στοῦ αἰσθήματα ὅπως μᾶς βεβαιώνουν παιδαγωγικὲς ἐρευνες.

Ὀλίγες ἐπαφὲς μὲ τοὺς γονεῖς δέν εἶναι ἀρκετὲς για νὰ καταλάβωμε τὰ αἰσθήματά των. Χρειάζεται συνεχὴς ἐπαφὴ μακρᾶς διαρκείας για νὰ ἐκδηλωθοῦν τὰ αἰσθήματά των πού θά παίξουν σπουδαῖο ρόλο στίς ἀρμονικὲς των σχέσεις.

Πῶς δμως θά βελτιωθοῦν οἱ σχέσεις αὐτὲς;

Ἄν και δέν ἔχει ἀναγνωρισθῆ ἡ σπουδαιότητα τῶν σχέσεων αὐτῶν δέν πρέπει νὰ οἰκοδομηθοῦν σὲ μιὰ βάση δοκιμῆς και ἀποτυχίας. Οἱ ἐρευνες στοῦν τομέα αὐτὸ ἂν και εἶναι περιορισμένες, μᾶς ἔδωσαν μερικὸς κανόνες πού χρησιμεύουν σάν ὁδηγίες.